

ТИЖНЄВИК - REVUE NEUTRALITAIRE - ТІКІДЕНТ

Число 31, рік видання II. 16 травня 1926 р.

Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 16 травня 1926 року.

Увага цілого світу прикута до подій, що розвиваються у Великій Британії. І не дивно. Наслідки їх мають значіння не для однієї Великої Британії, але й світове. Загальний страйк, оголошений керовниками англійських тред-юніонів, неминуче мав поставити на порядок дня вже не безпосередні завдання страйку — утримання заробітньої платі шахтарів на дотеперішньому рівні, забезпеченному грошовими субвенціями уряду, навіть не націоналізацію копалень та звязаних з ними деяких галузів промисловості, як марилося де-кому з англійських соціалістичних кругів, а ширші проблеми. Йде річ про зміну політичної системи — демократії й парламентаризму — цих могутніх чинників, що спеціально на англійському ґрунті довели свою творчу силу в формуванню новочасної держави і забезпечили Великій Британії перше місце на світі. Йде річ про захоплення меншістю населення влади і прав більшості його, про утворення в старій зразковій країні демократії режиму диктатури одного класу. Не дивно, що перед обличчям цих подій меркнуть і відсуваються на другий план інші. Не дивно, що англійський страйк одних трівожить, інших підбадьорює, а всіх, хто відгає собі звідомлення з значіння цих подій, примушує задуматися над нечисленними наслідками їх. Розуміючи, може більше як хто інший, колосальні можливості, які тайт в собі англійський страйк для цілого світу, спеціялісти в справах «планетарних маштабів» уживають всіх заходів, щоб використати його для своїх цілей і надати йому характер анархистичної пожежі, деб загинули політичні

цінності, придані віковою працею. Московський комінтерн поспішив з цією метою організувати матеріальну підтримку для англійських шахтарів.

В момент, коли ми пишемо ці рядки, не можна ще з певністю сказати, чим скінчиться англійський страйк. Обидві сторони — з одного боку уряд і ті частини населення, що не співчувають страйкові, а з другого учасники та керовники його стоять на поготові в змаганнях перебороти одне одного. Але й тепер вже можна підкреслити певні, надзвичайно повчаючі, риси, так характерні для класової боротьби на англійському ґрунті.

Перш за все ні уряд, ні англійське громадянство не утають од себе великої ваги страйку і рахуються з ріжними можливостями його дальнього розвитку, як для економічного життя Британії, так і для її міжнародного становища. Припускаючи викривлення економічних завдань страйку і надання йому політичноного характеру з далекосяглими для державного ладу наслідками, англійський уряд, за згодою парламенту, мобілізував всі свої сили, щоб не допустити до реалізації цієї погрози. Він наперед підготовився до того, щоб дати собі раду з ускладненнями, що випливають з припинення нормального життя. Як завжди в своїй історії за останні століття він сперся в переведенню своєї діяльності на цьому полі — на громадську опінію — і кликнув кілич активно і чинно підтримати його. Система «волонтерства» в обслуговуванні служб порядку та загальної безпечності, в підтриманні залізничного, автомобільного та всякого фірмового руху та в деяких найважливіших галузях господарського життя — запроваджена в найширших розмірах. Дажуючи й, страйк з перших днів свого оголошення не прибрав ні тих розмірів, ні тоді гостроти, що їх хотіли надати йому організатори його.

З другого боку і останні — це треба особливо підкреслити, — виявили почуття певної обережності і рівноваги в переведенню страйку. Неминучі експреси, провоковані темними елементами, або свідомими підбурювачами анархії, не так характерні для провідництва і розвитку страйку, як левна система ч е р г и в послідовному паралізуванню важливих галузей життя, за допомогою яких страйкірі намагаються вийти переможцями в своєму конфлікті з промисловцями та державною владою. Організатори страйку не зразу виявляють свої резерви і «ударні засоби». А саме головне: вони дбають про те, щоб прихилити громадську олінію і усправедливити в її очах, як завдання страйку, так і методи його. Тут вони конкуренцію мають з боку уряду, який так само всю свою діяльність в справі поборення страйку

— до найменших дрібниць — віддає на суд громадянства і тільки за моральною санкцією його уживає тих чи інших засобів, щоб не допустити до паралічу адміністративних та господарчих органів держави. Все це свідчить про державну дозвілість населення Британії і про високо розвинене у нього почуття відповідальності. В високій мірі характерною є оцінка настроїв англійського громадянства, утворених страйком, в устах такого органа, як «Observer». Цей тижневик, що увесь час підтримує большевиків, свідчить, що англійське громадянство, як з морального, так і з матеріального боку показало себе на висоті становища що-до спору страйку: «громадянство буде опіратися з успіхом». Очевидячки, що й страйкарі визнають на собі вплив та силу цього опору. Можна думати, що й відмова тред-юніонів од грошової допомоги большевиків стала в значній мірі під впливом громадської опінії, голосом якої робітники Англії не евакуються нехтувати, боячись моральної компромітації в очах широких кругів англійської демократії. Громадська чуйність і почуття національних інтересів ніби беруть верх у англійського пролетаріату над класовими інтересами і цього разу, як нераз бувало в минулому. В кожному разі він одмежовується від «планетарних» підпалювачів з Москви і не послішає йти рекомендованим йому цими дорадниками шляхом захоплення державної влади та руїни віками налагодженого громадського та державного ладу. В порозумінню з державною владою, а не в сумісі з нею, шляхом компромісу, а не дорогою насильства, англійські робітники можуть добитися здійснення своїх економічних вимог. Ідея підпорядкування класа і частини - наші в цілому зайвий раз на англійському досвіді виявляє свою силу і живучість.

Коли б українська нація в переломову хвилину своєї історії показала соту долю тієї організованності, яку тепер маніфестує англійська, то сьогодня Україна не була б в «соціалістичній» неволі у Московщині, а її робітники та селянне не були б рабами у московського комінтерну.

КОМПЕТЕНТНЕ ПРИЗНАННЯ ЧУБАРЯ. *)

Після того, як голова українського совнаркому П. Чубарь нагадав на з'їзді «комсомолу» про існування за кордоном уряду УНР, таке саме повідомлення уважав він потрібним зробити і на сесії всесоюзного ЦІК-а в Москві (16.IV).

*) Див. „Тризуб“, ч. 30

Доповідаючи «Верховному Органові»sovітського союзу про те, як зміцнялася совітська влада на Україні, голова цієї влади стверджує:

«Навіть після того, як совітська влада зміцнилася на Україні, еміграція (українська) не заспокоїлась. До цього часу в Парижі існує і живе «український народний уряд» на чолі з Петлюрою. Ми зовсім не певні в тому, що ті, кому це корисно, не зужиткують цього уряду для завдань, направлених проти совітського союзу» (Цитуємо по стенографичному звідомленню, уміщенному в «Комунисті» ч. 87 з 17. IV).

Признання характерне і компетентне. Воно було потрібне п. Чубареві не тільки для інформаційних цілей, а й для того, щоб много-голова «Верховна Влада»совітського союзу зрозуміла ті труднощі, які стоять перед урядом УССР в його діяльності на Україні. Перед обличчям цих труднощів, що значать «дрібниці», значіння яких роздмухав Ларін, обвинувачуючи уряд УССР в нетolerантному відношенні до прав російської меншості та в «насільственній» українізації її? П. Чубарь був заинтересований в тому, щоб цих труднощів сесія ЦК-а не ігнорувала, а навпаки, зважила як слід їх усімну вагу і визнала за урядом УССР заслугу в справі додержання «національної» Ленінської лінії на Україні. Не використати при цій оказії таку «карту», як існування закордоном уряду УНР, було б для п. Чубаря непростимою річчю і він «кинув» її: бийте, мовляв, її, ... що ж до нас, представників совітської України, то ми не певні, що нашого противника не використовують ті, кому це потрібно. Що правда, в дальший промові п. Чубарь постарається зменшити ефект, викликаний згадкою про небезпеки, що походять вже не для одної УССР, а й для всього Союзу від «існування» та «життя» уряду УНР, але як одновідальний політик він зізнав, що психологія натовпу більш вражлива на ефекти, як на ті елементи, що мають їх нейтралізувати. В устах людини, що уживає їх одночасно, вони залишають враження непевності і захитанності. І хоч п. Чубарь заспокоював свою аудиторію, що, мовляв,

«в цьому відношенню надії імперіалістів на те, що вони колись знайдуть на території України допомогу для боротьби з совітською владою, являються даремними,» —

але це заспокоєння здавалося мало переконуючим для тої частини аудиторії, яка витягала з них квадратовий корінь і рахувалася з дійсністю і внутрішньою логикою національного життя на Україні. Для слухачів Чубаря було ясно, що справа з Україною, як з інтер'єральною частиною совітського союзу, стойть не певно, тим більше, що сам же Чубарь нагадав досить необережно те, що

«тільки в єднанні з іншими народами Союзу Україні пощастило вигнати з своєї території ворогів і закріпити владу робітників і селян» («Комунист», ч. 87).

В хаті повіщеного уважають за краще не згадувати про шворку. П. Чубарь знахтував цей звичай. Коли переінакшити допіру наведену нами заяву його, то її можна так висловити: Україну повісили «інші народи Союзу»; не з власної волі зфедерувалася з утвореним МО-

сквою союзомsovітських республік, а її силою до його прив'язали. П. Чубарь стверджив те, що «Тризуб» з першого числа висловлює, як незаперечну істину, про підбій України і окупацію її Московщиною. Ледве чи така заява, як ста Чубрева, могла б подобатись Леніну, який своїх співробітників, не церемонячися, називав за подібні виступи «болванами». Але це вже нас не цікавить, як будуть кваліфікувати заяву Чубаря сучасні наступники Ілл'їча.

Для нас важно ствердити самий факт такої заяви і роскрити політичний зміст її. Він полягає в признанні ворогом чинності і ваги для дальшої долі українського руху за державність такого одновідального чинника, яким являється уряд УНР. Ворог ліпше розуміє значіння цього чинника, як де-які з українських громадян, хоч національно-свідомих, навіть активних, але політично здезорієнтованих. Ворог не ігнорує ні сдного моменту, що може зашкодити в здійсненню тих завдань, що він ставить собі. В звязку з цим, як би наш національний ворог СССР і його сателіт — уряд УССР — не ігнорував про людське око української політичної еміграції та такого чинника її, як уряд УНР, в дійсності він все рахується з шкодою та небезпеками для себе від самого існування і «життя» загаданого чинника. Головна причина такої чуйності уважливості до уряду УНР та української еміграції полягає в свідомості ваги тих національних ідей, що їх репрезентують і втілюють ці чинники. Всі Чубарі й чубарята добре знають, якими засобами вони досягають того «заспокоєння», яко сьогодні є на Україні, і удзвану зовнішність якого ніколи вони не брали за «чисту монету». Уживаючи таких виразів, як «Україна вигнала уряд УНР», або «робітники та селяни України розшолопали, куди гнуть шовіністи», вони користуються ними з одного боку для демагогичних цілей — обдуруючання темних і несвідомих елементів населення, — а з другого для завдань, звязаних з міркуваннями та вимогами своєї закордонної політики. Сьогоднішнім планам України залежить на тому, щоб перевонати міжнародну спільність в легальності своєї влади, ніби призначеної з доброї волі і бажанням всього населення, і на цій брехні зміцнити своє становище в очах населення, здезорієнтувати його і защепити йому думку про себе, що, мовляв, «сільнє кошкі зверя нет», а тому, мовляв, безнадійно було б провадити боротьбу з цією «кошкою» і мати якісь інші погляди на справу української державності, як ті, що їх колись заповів переводити в життя Ленін. Згідно з вимогами такої тактики незручно нагадувати прилюдно про існування та небезпеку для совітів і Москви такого чинника в національному життю України, як уряд УНР, або укр. політична еміграція, що «досі не заспокоїлась» і не перестає вірити в дорогі для них ідеали і працювати для здійснення їх. Коли ж така тактика порушується, то, очевидчаки, де викликається глибшими причинами, незалежними од доброї волі або загублення рівноваги большевиками.

В основі заяви Чубаря про настрій української еміграції і діяльність уряду УНР лежить знання дійсних фактів і реальна оцінка їх. Ми наводили в одній з своїх попередніх статей (див. «Тризуб», ч. 26-27) де-які з них, користуючись таким авторитетним джерелом, як

промова самого п. Чубаря. Новий виступ його, цього разу вже не перед хлопчаками комсомольського віку, а перед «Верховним Органом» ССРС свідчить про те, що у голови окупантської влади на Україні є нові «факти» та «прихильності та довір'я», якими обдарує цей уряд населення нашої батьківщини. Почекаємо трохи. П. Чубарь має нахил говорити часом такі речі, од виголошування яких йому краще б було утриматися. Можливо, що виголошувати їх наказує «язик мій — ворог мій», але нам здається, що тут більш чинну ролю відграє незаперечний зрист активності українських народних мас, які добре знають, що «тільки в єдинні з іншими народами Союзу» перекинчикам нації пощастило на де-який час приборкати широкий національний рух і силою загнати його в штучні і не міцні «дренажі» большевицької національної політики. Було б злочином проти найдорожчих інтересів нашої нації, коли б українська політична еміграція і уряд УНР (п. Чубарь цілком слушно звє його «народнім урядом») припинили б свою чинну працю, затамували б енергію і зробили б над собою політичне хара-кірі.

Голос «з того боку», що луною через Москву і промову Чубаря долітає до нас, навлаки, кличе все патріотично настроєне громадянство, всіх політично чесних і не здозорінтованих членів української еміграції до координованих зусиль, до програмової і дисциплінованої праці над здійсненням тих ідеалів, які вони внесли в нашої збройної боротьби і які не стали для нас менш дорожчими від того, що їх ми поки-що не здійснили.

В. М.

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОІ ДЕРЖАВНОСТИ в 1917 р.

I.

З чого часу починається історія відновлення нашої державності?

Час швидко йде, рік за роком проходить і позабором будемо святкувати десяту річницю революції і української державності. Слід вже ґрунтозніше подумати над нашим минулим, щоб уміти використувати свій досвід для майбутнього.

І в першу чергу хотілося б нам з'ясувати собі, які саме елементи державности були на Україні на початку її державного будівництва. Не досить одних загальних споминів про ріжні події того часу то славні, то трагичні, не досить одних тверджень, що в той час, була «демократія», треба відшукати, які саме були у нас державні відносини в той грізний незабутній час. Тільки дослід минулого дасть нам можливість об'єктивно судити і про наші майбутні перспективи.

В коротких журнальних статтях зробити це трохи тяжко, але faute de mieux приходиться приступати до цієї теми в цих скромних межах.

Коли саме треба починати історію української державності?

Ми святкуємо завжди річницю її повстання 9-22 січня. Дійсно в 1918 році 9 січня старого стилю було оголошено Центральною Радою IV-ий Універсал, що поруч з ріжними дуже далекойдучими соціальними гаслами проголосував ловину незалежність України. Соціальний зміст Універсалу давно забуто, зміст же політичний, зміст національний остається врізаним в нашу пам'ять, в нашу національну свідомість.

Але коли б від цієї дати починав історик свій дослід над розвитком української державності, він би помилився. Ідея еволюції знаходить своє примінення навіть і для часів революційних. Українська державність повстала раніше 9 січня 1918 року. Пергш за все не слід забувати, що наша держава — Українська Народня Республіка — проголошена була ще З-ім Універсалом 7 листопаду 1917 року ст. ст. Правда, там малася фраза: «не пориваючи федеративного звязку з Росією», але життя ще до 9. I ці зв'язки порвало. Крім того, проголосивши республіку, український уряд не зміг здійснити ідеї федерації. Головний же теоретичний контрапозит федерації (Росія) дуже скоро пред'явив УНР ультиматум, який задоволений не був. I на початку грудня вибухла вже війна зsovітською Росією. Отже, коли б ми навіть знаходились з останньою в федеративних стосунках, самий факт війни привів би до розриву цих відносин, до нашої самостійності. Далі ознакою суверенності держави є встановлення вільних дипломатичних відносин, і от ми бачимо, що Україна в липоді-грудні веде самостійні зносини з ріжними державами, посилає свою зовсім незалежну делегацію до Берестя-Литовського для розмов з центральними державами і, що саме головне, добивається свого визнання з боку Франції і Англії. В грамотах і промовах французького представника, генерала Табуї, в промовах англійського представника Бегга (ці документи були опубліковані спершу в моїй книжці «Політика», а потім офіційно в № 88 видань першої Асамблеї Ліги Націй в 1920 р.) ви не зустрінете ні якого натяку на наш зв'язок з Росією. Так само ані одним словом не оговорено це було в трактаті такої важливи, як договір наш з Чеським Національним Комітетом, підписаний нинішнім президентом Чехословацької республіки Т. Г. Масаріком і мною, яко тодішнім міністром закордонних справ. Отже Україна твердо стала вже в грудні 1917 року на шляху самостійних дипломатичних зносин. А це є ліпший доказ, що і до 9-22 січня 1918 року вона була вже самостійною державою.

Таким чином начебто виходить, що початок нашої державності треба віднести до 7 листопаду 1917 року. Цей день надзвичайно нам пам'ятний. Я не знаю, чи може ентузіазм досягти більшої сили, ніж тоді, коли Голова Центральної Ради проголосив «Українську Народну Республіку». Не дуже велика, але гарна саля Педагогичного музею в Київі, ця колиска української державності, дріжала від оплесків і криків «слава», «слава Українській Народній Республіці». Тільки революційні часи, багаті сценами жорсткості, дарують разом з тим і моменти такого нечуваного душевного піднесення, нечуваної, незainteresованої відданності своїй ідеї. Але коли бз цього моменту починали

ми історію нашої державності, ми все ж таки помилилися б. Ця державність потроху, без декларацій шляхом фактів назрівала ще в лоні всеросійської республіки. Центральна Рада в квітні-травні зробила всі спроби, щоб добитися реального здійснення «автономії України». Але спроби всі не вдалися і тоді грінув по всій Україні могутній і може найсильніший змістом І-ий Універсал. 12 червня 1917 року революційний парламент України, Центральна Рада, сказала великі слова: «від нині самі будемо творити наше життя». За цим актом слідує утворення нашого міністерства — Генерального Секретаріату (15 червня), далі порозуміння з Тимчасовим Російським Правительством, що визнalo доконаний факт організації українського національного тіла, нарешті порозуміння з національними меншостями. З 12 червня — з першого Універсалу - починає таким чином Центральна Рада творити українську державність. Ми вже згадували, *) як крок за кроком збирала Центральна Рада навколо себе ріжні елементи українського народу. Лівий у. с. р. Христюк так уявляє собі цей процес: «ініціативу закладання національного центру взяли на себе члени «Товариства Українських Поступовців», серед яких перед вами будучі українські соціялісти-федералісти. За їх проводом і будо утворено в Київі в перших числах березня ст. ст. «Українську Центральну Раду». Закладено було Центральну Раду по зразку занганально-російських комітетів об'єднаних «громадських організацій» з тою тільки ріжницею, що Рада мала бути не міським чи губернським центром, а всеукраїнським». Оповідаючи далі, з кого саме складалася Центральна Рада, Христюк справедливо додає, що «якогось певного, заздалегідь, виробленого плану діяльності Центральна Рада на початку свого існування не мала. Так само не був усталений і її склад». На пумку с. р. Христюка «це вийшло на добре, бо таким чином і склад Ради і її завдання і методи роботи еволовували без великих внутрішніх перешкод разом з розвитком української революції». **)

Чи це було добрим чи злим — інша річ. Але це було так: план діяльності Центральні Ради утворювався відповідно до обставин. Так само, пристосовуючись до обставин, складалися більш практикою, ніж справжніми законами, державні відносини на Україні. Всі ж акти, по яким могла жити Центральна Рада, носили навіть по думці їх творців характер тимчасовості. І одначе де-які з них, як «статут Вищого Управління Українсью», а пізніше надіслана з Петрограду «Інструкція Тимчасового Уряду» відіграють не малу роль. На цих актах, на їх аналізі ми зупинимося в слідуючих статтях. Зараз же, вертаючися до питання про момент початку нашої державності, ми мусимо зауважити і на певні практичні моменти, з ним звязані.

Ми можемо й далі святкувати день 22 січня, як свято цілковитої незалежності. Але, не забуваючи того, що початків-елементів нашої державності ми мусимо шукати ще від часів II Універсалу, себ-то від

*) Див. «Тризуб», ч. 15. Стаття О. Шульгина «Історична справка»,

**) Павло Христюк. Замітки й матеріали до історії української революції. т. I. Відень. 1925. ст. 15.

12 червня, — ми мусимо разом з тим надавати більшу юридичну вагу III-му Універсалові. Чи була Україна в фіктивному федеративному, конфедеративному чи якому іншому зв'язку з Росією — це інша річ. Українська Народня Республіка все ж проголошена була. З 7-го листопаду починає вона своє існування. З цього моменту ми не несемо жадної відповідальності за всі зобов'язання, які після цієї дати робила Росія. Бо з цього моменту оголосили ми свою сувереність, і воля держави, хоч би вона і мала ще намір зберегти якісь тісніші зв'язки з іншою державою, може бути висловлена або через свої власні органи влади, або через спільні органи з другою державою, коли такі спільні органи утворені були. Отже цього в дійсності не було. І для України з цього часу дійсні тільки її власні зобов'язання.

Нарешті між 7-м листопаду і 9-им січня 1918 р. ст. ст. ми одержали визнання Франції та Англії. Цих фактів не можна зігнорувати; актів, яких ми тоді добилися, не можна знищити. Вони зафіксовані і тим, що не були опротестовані і після їх офіційного надрукування в документах Ліги Націй. Цих фактів наша громадська думка ще не дооцінила, і, забуваючи якось дату — 7-го листопаду — юридичного початку нашої державності, ми як би ослабляємо і силу факту нашого визнання великими державами заходу ще до 22 січня 1918 року.

Олександр Шульгин.

«ЛІГА УКРАЇНСЬКОІ КУЛЬТУРИ».

Товариство «Ліга української культури в Празі» виникло на початку травня 1923 року. Ініціативу до його заснування подала з Відня заснована там «Ліга української культури», на чолі якої стояв сенатор С. П. Шелухин. Дбаючи про засновання своїх філій у всіх центрах української еміграції, секретар Її П. Кашинський звертався листовно до де-кого з працької еміграції, прислав статут віденської «Ліги». Подану з Відня ідею зустріли прихильно, і на початку травня 1923 року й було засновано наше товариство. Справа статуту та взагалі питання організаційні мало цікавили членів «Ліги української культури в Празі»: ухвалено було тільки не робити нашого товариства філією віденської «Ліги», з деяких тактично-політичних міркувань, статут останньої трохи змінити й вважати нашу «Лігу» цілком самостійним товариством, яке знаходиться лише в моральному звязку з «Лігою української культури» у Відні.

Для керування справами товариства було вибрано раду, що складається з голови, проф. В. Біднова, скарбника В. Бернасовського, писаря С. П. Шишківського та членів: Н. П. Новобірського, Пет. Марчука та С. А. Чернявського; до ради ж належить ще й представник

двох студенських організацій «Черемош» та «Союзу відродження українського студенства» («СВУС») — п. Орелецький. З названими організаціями «Ліга» ввійшла в близький контакт, на умові взаємної підтримки один одного.

Зараз «Ліга української культури в Празі» налічує в собі, включаючи й всіх п.п. лекторів, 35 чоловік.

За перший рік існування нашого товариства діяльність його виявилася:

1) В засіданнях ради товариства та його загальних зборах, що одбувалися дуже часто по неділях, по закінченню чергової лекції.

2) В участі в ріжких громадських урочистостях; «Ліга української культури» вітала таких ювілятів, як проф. Щербина, пан-отець Августин Волошин (в Ужгороді), «Наукове т-во імені Шевченка у Львові» (з приводу його 50-ти літнього ювілею), ректор Українського Університету в Празі академик Ів. Горбачевський з нагоди 70-ти літніх роковин його народження, та ін. В таких випадках або доручалося голові персонально виступати од імені товариства, або писане привітання «...» силалося поштою.

3) В утворенню філії в Подебрадах. Ця філія у серпні 1923 р., під час міжнародного жіночого з'їзду, що одбувався там же, впоряднила з'їздову виставку українських жіночих виробів, малюнків, книжок та ін. речей, що дають знайомство з українською культурою. Виставка зробила гарне враження як на учасниць міжнародного жіночого з'їзду, так і на місцеве чеське громадянство. Для влаштування виставки С. Х. Русова здобула півтори тисячі корон. Та ж сама С. Х. Русова, од імені нашої «Ліги», зверталася до Ліги Націй з проханням матеріальної допомоги українським студентам в Польщі, Румунії та інших краях за межами Чесько-словацької Республіки. На жаль, відповідь прийшла негативна.

4) В читанні лекцій як студентам, так і взагалі українському громадянству. Викладати якісь курси окремих налузів знання не було можливості, а тому т-во зупинилося на поодиноких лекціях на ріжні теми й по ріжноманітним предметам. Такі лекції одбувалися що неділі (крім вакацій), с 2 ій годині по обіді, в помешканні «Студенського дому», на Слупі. Лектори всі oddавали свою працю безоплатно. Кожна лекція притягала немало слухачів: найменше 50, доходило до 250, пересічно ж треба класти на кожну лекцію чоловіка 100 - 120. Що до продовженняожної лекції, то всі вони, за винятком двох, продовжувалися найменше півтори години.

Всіх лекцій до 1 травня 1924 р. прочитано 31-у; вони припадають на 19 лекторів.

Малося на думці ще впорядбити прилюдну лекцію з ширскими й всесторонніми дискусіями на тему про завдання нашої еміграції. Проф. Шульгин вже був виготовав такий доклад, але ж несподіваний виступ В. Винниченка з аналогичним завданням примусив одкласти цей реферат до іншого разу.

Другий рік існування «Ліги української культури» од 1 травня 1924 року до 1-го травня 1925 р. дав вже менші наслідки: її діяльність

обмежилася лише чотирьма лекціями та участю в ріжких урочистостях. Пояснюється це, головним чином, умовами економичного життя нашої еміграції. Завдяки погіршенню цих умовин, значна кількість студенства примушена була перебратися на мешкання з Праги на підгородні села, й тому, що в нерілі та свята не користувалися на залізниці пониженою платньою за переїзди, вже не їздila до Праги; через те значно зменшився контингент постійних одвідувачів лекцій «Ліги української культури». З другого боку, погіршало й матеріальне становище самого т-ва. Воно ні од кого не мало матеріальної допомоги й мало лише те, що давали його члени, головним чином і виключно студенти. Впливова в Празі українська організація не тільки не допомагала матеріально «Лізі української культури», а ще робила де-які перешкоди. Причинаємо, завідуючий культурно-освітнім відділом тої організації не раз висловлювався неприхильно про діяльність «Ліги». В кінці-кінців та впливова організація погодилася морально підтримати «Лігу» й пропонувала своїх лекторів. «Ліга» останньої пропозиції прийняти не могла: вона й без того мала багато власних лекторів, з далеко вищою науковою кваліфікацією, ніж запропоновані їй лекторі партійно-агітаторського гатунку. З усіх українських організацій в Празі «Лізі української культури» дала матеріальну підтримку тільки «Громада студентів-емігрантів з Наддніпрянщини», яка позичила їй 200 к. А між тим коштів було потрібно, бо за одно тільки помешкання для лекції необхідно було платити по 35 корон за один раз.

Зараз «Ліга української культури», не вважаючи на те, що найбільш активні її члени обтяжені всякими академичними справами, підготовляє серію прилюдних викладів, присвячених сучасному станові України в політичному, економичному, національному, культурно-освітньому, церковно-релігійному та інших відношеннях. Певні особи працюють над такими питаннями, і є надія, що намічений цикл лекцій незабаром одбудеться. Замітку свою про «Лігу української культури» закінчуємо списком лекторів та тих лекцій, що було прочитано за весь час існування нашого товариства.

I. Проф. Андрієвський Панас: 1)«Національна свідомість українського народу». 2)«Земельні питання на Україні». — II. Проф. Біднов Василь: 1)«Русь, Україна й Малоросія». 2)«Церковна справа на Україні». 3)«Відношення московського правительства до українського національного руху в XIX стол.» 4)«Школа на Україні od XI do кінця XVIII ст.» 5)«Гетьман Пилип Орлик». 6)«Головні моменти в розвитку української державно-політичної думки». 7)«Мазепа та Петрик». III. Проф. Білецький Л.: 1)«Михайло Коцюбинський та його творчість» 2)«Українська поезія останніх десяти років (1913-1923)». — IV. Проф. Бич Л.Л. 1)«Самоврядування та його значення в державному життю». — V. Проф. Гольдельман С. Із.: 1)«Антисемітизм, большевизм та національна жидівська політика». (2 лекції). — VI. Проф. Дорошенко Д. 1)«Богдан Хмельницький» (2 лекції). — VII. Проф. Лотєцький О. 1)«Боротьба за національну церкву». 2)«Громадянин-патріот П. Я. Стебницький». — VIII. Проф. Матюшенко Б. 1)«Евгеніка». — XI. Проф. Симович В. 1)«Шевченко — слівець України». — X Проф. Смаль-

Стоцький Ст. I) «Чесько-українські взаємини в минулому». — XI. Проф. Старосольський В. I) «Партікуляризм» (2 лекції). — XII. Проф. Тимошенко В. I) «Україна й Московщина в економічних взаємовідносинах». 2) «Наслідки земельної революції на Україні». — XIII. Тищенко Ю. (Сірий) I) «Видавничий рух на Україні (з 1798 р.)». — XIV. Проф. Славинський М. А. I) «Інтелігенція та її значення для народу». — XV. — Доцент Чикаленко Л. I) «Первістні люди на Україні». — XVI. Проф. Шелухин С. П. I) «Шлях до соборності України» 2) «Значіння мови для національної свідомості та культури». 3) «Мик. Гоголь та українське громадянство». — XVII. Проф. Шульгин О. I) «Держава й нація». 2) «Міжнародне положення України в 1917-1918 рр.» — XVIII. Проф. Щербина Хв. А. I) «Кубань (історичні та соціальні відомості)» — XIX. Проф. Ярема М. I) «Філософичні погляди Т. Масарика».

В. Поперечний.

КРИК РОЗПАЧУ.

«Русский Голос» — орган Російської Народної Організації, який раз на тиждень виходить у Львові, взявся за гтяжку і невдячуна працю, «за просвіщеніе народа», «русскою крестьянства», «русскою села», яке бін ніби винайшов в Галичині.

1925-ий рік закінчила газета 139-им числом. Здавалось би, що за пару літ съсєї діяльности вже могла б вона ствердити і значний поступ своєї праці, але

«культурно-освітня праця серед широких галицьких народніх мас зменшилась (оскудела) в останній час до крайності, зараз вона ледве животіє й, так би мовити, з активною і захоплюючою перетворилася в нерухомо-насивну» (За просвіщеніе парода).

В цьому «Русский Голос» обвинувачує російську інтелігенцію, яка

«в своїй переважній масі в останні часи цілковито відійшла від роботи на піві народної освіти...» «І як це не тяжко, але треба це сконстатувати»... російська інтелігенція — «ніби не хоче приміти того, що головний і основний контингент членів О-ва (Общество Рус. Нар. Орган.) складає селянство, й при тому селянство російське, яке в соціальнім і національнім питанні вимагає письмової освіти і науки...»

Але чому так? Чому так тяжко йде праця над частуванням селянства цією «певною» наукою і освітою? «Русский Голос» обвинувачує російську інтелігенцію. В дійсності ж «Русский Голос» з «Русской Народной Организацией» помилилися і в бажанні виявити надмір свєт енергії попали на терен, де витрачають свою енергію безрезультатно.

Підтвердження цього нашого висновку, зрештю добре відомого

і «Русскому Голосу», дає він же в статті «Год роботи» (т-ва студентів малоросів і білоросів — «єдінство русской Культури»).

«Російська суспільність тільки тепер зачинає пробуджуватись. Вона все більш зачинає розуміти, що за спиною большевиків з кожним днем все виразніше виростає ворог не менш жорстокий і уперткий ніж сам большевизм — то є Українське самостійництво... Самостійництво розділить безперечно долю большевизму. Страшною реакцією, яка рацише чи пізніше виникне проти російського большевизму, будуть зметені з обличчя землі і всі ті його «ісчадія», котрі буйно розподілися на мародорських та білоросійських теренах...»

Приємно для нас, що навіть в «Русській Голос» сконстатував гранільозність і величність українського відродження. Безпомічний і безрадний крик розpacу виривається з його шпалть разом з тугою за колишньою великою Россією з її «страшною реакцією».

Але це єдине, що може він зробити, загрожуючи в той же час, новими ріками крові, завчасу викликаючи на жорстоку боротьбу.

Для українського народу ця боротьба не є новиною. Віками в ній жив він і гартував свої сили, в ній зберігся і відродився, в ній прямує і тепер до цілковито незалежного свого державного існування.

А може ще й обійтися і без цієї «страшної реакції», може український велетень, який «з кожним днем все виразніше виростає», незабаром за страшний буде вже для тих, хто захоче кинути йому рукавицю, викликаючи на крівавий герць.

І. П.

НАРОДНЯ ОСВІТА НА ЗАКАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ.

Українське населення на південній від Карпатських гір переживає нині добу свого національно-культурного відродження. Після довгих століть угорського панування — сучасна приналежність до Чехословацької Республіки дає для цього відродження кращі умови.

Правда, раптове постановлення тут на вирішення всіх тих проблем відродження, які Велика Україна рішила протягом довшого часу, спричинилося до багатьох ненормальностей у тутешньому національному житті. Одною з таких ненормальностей являється існування серед української людності національно-культурного та політичного московіфільства, що користає з активної підтримки, як чеських урядових чинників, так і з боку доморослих «об'єдинителів» з числа «галицьких русских». Однак здоровий національний інстинкт українського населення та поступ просвіти рідною мовою являється певною гарантією того, що і тут, як і на інших українських землях московіфільська виразка скоро і остаточно буде переборена.

За часів угорського панування українське населення Закарпаття

було цілковито позбавлене державної школи на рідній мові. Лише в де-кількох десятках церковно-прахвіяльних греко-католицьких шкіл було заведено навчання «руського» письма та й то більше для цілей церковно-богослужебних, ніж як засіб нормальної освіти. Денационалізація була і засобом і головною ціллю шкільної освіти.

З часу приєднання Закарпаття до Чехословацької республіки ця мад'ярська денационалізаційна система в шкільництві була цілковито зрушена і для української людності було заведено школу на рідній мові. Правда ще й досі ведуться на Закарпаттю запеклі суперчки про те, яку мову треба вважати рідною для українського населення «русскую» чи «руську» — українську. Однак життя бере своє і сколастичні стремління насадити в школі «російський» відступають все більше назад перед живою українською народнію мовою.

Дані про розвиток початкового народного шкільництва з «руською» викладовою мовою за п'ятиліття 1921-25 років наводимо тут із офіційного «Перегляду державних народніх шкіл в Чехословацькій республіці», що поміщений в «Zpravach statního uradu Statistickeho RCC.c-12. Rok 1926»

	Школи початкові			Школи горожанс.			Школи доповнюючі	
	число шкіл	число клас.	число учнів	число шкіл	число клас.	число учнів	число шкіл	число учнів
Підкарпатська Русь								
1921	357	618	44.798	7	37	920	297	16.330
1922	357	645	42.919	9	32	670	321	17.586
1923	382	662	40.542	11	32	602	344	18.209
1924	386	676	37.228	10	38	692	348	19.130
1925	392	656	37.798	10	49	768	352	19.314
Словаччина								
1921	58	68	4.113	1	4	137	51	906
1922	80	91	5.138	1	4	144	74	1.267
1923	78	93	4.761	1	4	165	70	968
1924	73	86	4.444	1	4	170	68	952
1925	83	96	5.066	1	3	146	68	920

Наведені числа вказують на постепенне розгортання шкільної мережі як по кількості шкіл, так і по кількості класів, при одночасовій стабілізації числа учнів в них.

Розвиток українських шкіл неминуче мусів відбитися негативно на стані шкіл з мад'ярською викладовою мовою, від яких постепенно відходять учні-українці. Це і видно з слідуючої таблиці, що вказує розвиток шкіл з мад'ярською викладовою мовою на Підкарпатській Русі.

Підкарпатська Русь	школи початкові			школи горожанські			школи довговнюючі	
	число шкіл	число клас.	число учнів	число шкіл	число клас.	число учнів	число шкіл	число учнів
1921	118	231	14.069	1	7	267	83	2.234
1922	116	219	12.686	1	7	254	87	2.150
1923	108	205	10.877	--	--	--	87	2.116
1924	107	191	9.171	--	--	--	83	1.950
1925	101	171	8.655	--	--	--	80	1.636

т. 0.

Листи.

ЛИСТ СЕЛЯНИНА З СТАВРОПІЛЬЩИНИ. *)

На Кубані та даже скрізь по всій Росії дуже народ обурюєт про ти власті. Я напишу письмо, надрукуйте його де в газеті, бо наші дуже хвалиця, що їх скрізь вітають по чужих державах, а наші селяні кажуть ім вівчі: що навірно так вас вітають, як оце ми вас тут. Я так думаю що наші тенерішні свободолюбці так дограються, як Мартин Борули з дво ранством.

Мені колись писав ...ко: ти лучче не рискуй. А я йому кажу: Дякую тобі, брате, за совіт та добру раду, але ти добре знаєш, що коли обще добро в упадку, то забудь оти, забудь матку, лети повинність відбувається. Мені здається інче не тає болити, коли кому пожалієшся, що болить і де болить.

Я пам'ятаю свого ціда, батькового батька. Бувало каже дід: за кріпосного і права люде тікали від пана до пана, коли ім не паравився свій пан. Словом, коли мій пан монсіонік, смолоч яка небудь, то можна покинути його, перейти в другу губернію і там вибрати собі луччого пана. А ну тепер переїдь в другу? І куди хочеш по всій Росії, скрізь іднаковісні пани, такі як ті, що від них мужики тікали за кріпосного і права. Словом убіжнища трудящому пароду в Росії пігде нема. А осібно хто обсліпчує себе свободою, і надіяється, що мов я то поживу! А тепер ей-Богу пропадає як той собака в ярмарку! А скільки цвікають йому вівчі: А що? Годус тебе свобода, га? Плескав у долоні, поки не виплескав бізголовля на свою голову тай на невічний парод, а тепер ходиш та плачеш, та споминаш, що як то було добре за царського права, а відкоти став совет, то ні чорта нет. Повірте, що у нас по селах коло радицької ради кождий день такі речі почучеш. Словом, мовляв Шевченко: Роспинають своїх гірше того ката.

Хліборобам і фабрично-заводським робочим і всім, всім од такого ж самого хлібороба і бувшого панського робітника убідити ля просьба.

*) Задержуємо ортографію оригіналу, виправивши тільки інтерпункцію.

Прошу Вас, братя мої, не спініть колибаться умом і смущатись серцем. До нас дійшла чутка, яко бік й Вам обіщають земній блага, як обіщали й нам в Росії нові боги з 1917 року. Помінте, братя, що ці боги що тепер обіщають земний рай на землі людям, то не есть люде, то есть ізверги роду чоловічеського, про котрих уже навірно звісно по всіму земному шару, котрі доволіно, доволіно доказали це у нас, в Росії. Ви не думайте що ті організаторі, що ораторствують людям земний рай та з яких небудь справжніх людей, це люди такі, що до революції ніхто добрий чоловік не хтів на нього й плюнути, а як настала революція, то він був оратором раю земного. Та як раз так довели нас, як ті корови, що вийшли з річки Піла, 7 гладких, та 7 худих і худі пошли гладких і не поповнили, а ще гірші стали. Отак оце й ми. Повірте братя, що де було нас на заводах чугуно-літейних, механічних, рудниках, шахтах, теперечки все пустує, а там нашого брата поміщалось міліони. Отак саме і хлібороби: деруть з них беззгодно. Раньше ми при заводі жили, ми там рости, учились, ми цого не знали, що почому. Як вродиться дитина, то дає завод на хрещення. А тепер я яюсь поганелько хазяюю, а воно в нас неврожай, а платіжі непомірні, а ім дай хоч лусни, та шей сміються комисари: «А що не наравиться вам свобода? Вам, проклятим мужикам, ніяк неможна вгодити!»

Братя, з вас може хто подумає, що я роблю отвод який небудь, ні! Хай буде моїм очам те зло, коли я Вам бажаю його! Прошу Вас, виберіть чоловіка 10 і пошиліть іх в Росію, а главное в Донецький басейн, де було найбільше нашого брата і попитайте, як ми жили раніше, а що ми зараз стоїмо? Ні чортя, нічогісенько, відкоти заваєвали свободу. Нічореду обманювали нас так: в кого була скотина яка, хліб, серебрані гроши, або золоті, або посуда, та вони це все купляли в нас і платили бамажками, своїми грішма, а хто не хотів продавати, то вони заставляли його нагайками, пітиками, убивали та казали, що ти мов буржуй. Повидурювали всю нашу працю, а поспіл почали ті гроші ліквидувати, що мов такі гроші це дійсні вже. Потім, мало-того, почали на церквах обдерати всі дорогоцінності і казали, що наче б то все на голодних. А воно в нас по містах голодних — голих скільки хочеш було в 1920-21 роках таї зараз починається теж саме. Наймати нема кому та шей піхто не хоче: Прийдеш, питаєшся: «Дядьку, вам не пізно робітника?» А він каже: «на чортової мамі ти мені здався, біхи в совет, хай тебе наймає та голує». Нідеш в совет, а там поскальють в проф. союз, а в профсоюзі кажуть: «дай карбованця, то ми тебе запишемо». То даси карбованця таї сидили в тім профсоюзі та вошли беш. Посидиш, посидиш тай підеш.

Отак ми тепер в Росії заробляємо. Колись з усего світу сходився народ, а тепер, відкоти свобода, то самі ходим голі й голодні, як свині в дощ.

Коли не послухаете мого наставлення та доброї, ради то просю хоч запишіть іх собі для пам'яті. Бувайте, братя, здорові.

ЛИСТ З ЛІВОВЕРЕЖЖЯ.

З своєю відповідю на Ваші листи я таки запізнився. Пояснюється це умовами нашого життя, його несподіванками. За цей час я мусів відбити кільки дуже турботливих командировок. Одна з них занесла мене аж до Москви. Вперше довелося побачити на власні очі «расейську Матушку» Вибірався я туди на якихось чотирі-п'ять днів, а затримався на кільки тижнів. У московській обстановці жити і не можна. Там, де крихта діла, метується багато люді — бігають, галасують, а толку мало. Щоб зробити якусь дрібницю, треба витратити багато енергії й часу на топтання в різних установах. Саме під час моого перебування в Москві помер Фрунзе, цей достойний наступник Бутурліних, Трубецьких, Ромодановських і

інших московських воєвод на Україні. В дені похорону його людей на вулицях було видимо-невидимо, але настій почувався надзвичайно веселій; офіційний траур на ньому не відбився зовсім — вулиця однаково байдуже переживає як радісні, так і жалібні події совітської влади. В Москві довелося побувати в театрі. Для моєї провинціальної особи — це пригода досить видатна. Бачив кілька історичних картин з давнину московського життя, але в них повно було знайомих типів. Стільки спільногого з сучасним в його негативних рисах! Та сама підлуга, глупота і відраза, що і в XVI - XVII ст. ст. Особливо, коли торкатися підлешування, низькопоклонства, підлабузування, холуїства, підсміхування, вислужування і других рис, що становлять контури нашої сучасності. Та не буду спинятися на цих міркуваннях — в наших умовах подібні думки видаються сентиментальною метафізою...

Ви мене питали якось про врожай. З ним минулого року сталося щось дивне. Погода цілу весну і літо була для хліборобства як найкраща. Сподівалися пісуватого врожаю. Самі селяни до молотби були перекошані в цьому, але незабаром побачили, що врожай піддурив та ще дуже. В звязку з цим досить несподівані наслідки дала хлібозаготовча кампанія. Влада буквально замріяла на експортні теми і розмахнулася що сила в цьому напрямі. Скрізь по дорогах, мало не до кожного току, було набудовано комор для прийомки хліба, але замах пропав. Хліба не повезли. Заготовителі мусіли бути згортали свою організацію, скорочувати питати. Цюгі дебатувалося питання, чому не везуть хліба, і як сталося, що неорганізоване селянство піби змовилося і бойкотує підприємство влади. В дійсності справа дуже проста. Село не хоче зараз набувати совітських грошей, визнаючи за краще для себе лицитись власником хліба.

Справді, яка рација селянинів міняти свої реальні цінності на якісь проблематичні кредитки, за які він фактично не може розвивати свого господарства? Недостача фабрикатів тепер дивовижна; і е м а с м а ш и н , м а ш у ф а к т у р и , з а л і з а , ш к і р и , д о ш о к . Совітська промисловість показала себе цілком безеспою. Досить було нашому селянинові пред'явити незначний попит, як все зникло. Влада покладає всі надії на імпорт — в ньому порятунок. Навіть залиш будуть привозити. Урожай підвів, селянин задержують хліб. Ціни на нього передбачалися спочатку низькі. Влада сподівалася приймати іншенні до карбованця за пуд, а жито копійкою по 70. Але ці ціни відразу стрибнули майже вдвое, і все виявляли тенденцію до дальшого росту. За пониження цін велася спільна акція з боку влади, але селянство перебороти в цьому неможливо. Ціни на хліб ростуть. Урожай спричинився між іншим до одного дуже інтересного явища — до переведення комісарів па становище громадських організацій. С приводу цього в правлячих сферах відбулася досить панка дискусія, щобхідна прелюдія всіх значніших реформ совітського життя. Іс-хто з учасників її досить виразно й правдиво підкреслив роль цих заслужених перед совітською владою корінностей в економічному житті села, яка зводиться до гальмування ними розвитку сільського господарства.

В де-чому, як бачите, і правителі наші здібні до часового просвітлення свого розуму, але ті проблиски кидають лише слабі проміні на з а г а л ь п е б о ж е в і л л я . Протирічча на кожному кроці. Візьмемо, напр., таке. Вся земля державна. Купувати чи продавати її заборонено. Але будівлі на цій державній землі є приватною власністю господаря. Коли такий власник з тих чи інших причин хоче ліквідувати їх, він має лише один легальний спосіб — продати їх на злом, за безцін. Та життя йде, люди приміняються і пристосовують умови його въ своїх інтересах, виявилося, що й тепер, як і в часі наших дідів-прадідів, державні закони треба берегти і не топтатися по них часто, а норовити більше ходити по біля законів... Так і в цьому, вже винайдено такі обходні шляхи: спершу треба перезакріпити землю, а потім вже продавати будівлі. Ж и т т я б у к а л ь н о п р е у в е і щ і л и н і . Зупиняти його все рівно, що завертати річку. І так на кожному кроці.

Дуже помітною повинно за останні місяці була поява казбонної горілки. Шівкварті в 40 коштує 1 руб. 12 коп.sovітськими асігнаціями. Підекуди їй довелося стати до змагання з кустарним самогоном, виробленого за минулі роки досяг значної досконалості. Загалом же піяцтво страшне. Про правителів з сприводу цього кажуть, що вони були у ть сопія лізм через алкоголь. Зауваження цілком справедливе, але не зовсім повне. Sovіtсько-соціалістичне будівництво провадиться за посередництвом не одного лише алкоголізму, а й цілої низки других засобів, серед яких визначна роль припадає експлоатації. Мабуть ніде в світі не провадиться таке безсовісне жорстоке виснаження робітників і службочих, як то робить робітнича влада під гаслом «усе для працюючих». Проробивши неловких 10 літ на совітській катозі, стаєш імавідом, і тебе без всякої забезпечення викидають на вулицю, як непотрібну гапчірку.

Ви питаєте, чи є тут можливість зайнятися чимось в роді садівництва, молочарства, бджільництва і т. і.? Сумні перспективи такого підприємства в нашій обстановці. Кредити дістати можна, але маємо не можливо витратити ріжкі (безліч!) податків. Це одно. Друге -- тут зараз взагалі немає умов для такої праці. Ви не в силі зберегти в цілості своє майно -- його ростигнуть, розкрадуть, знищать. Наші сади --- одне страхіття. Коли це можна буде відповіти -- один Бог знає. Рідко кому щастить зберігати насіння. Це відбиває всяку охоту до заснування подібних підприємств, які перш за все вимагають правових умов життя. А їх як раз наша сучасність і не має.

На закінчення хотів би ще навести кілька побутових рис. З них самими видатними є грабіжництво, крадіжки і розбій. Всі вони в дрібних і значущих розмірах стали звичайними явищами нашого життя. Цікаво, що потерпівші майже зовсім не звертаються за допомогою до органів влади -- не візнають безцільним, а для себе небезпечним. Недавно зо мною особисто трапився непримінний випадок. Треба було їхати до ... По дорозі на станцію...., куди я Їхав до вечірнього потягу, мене перестріли, отруїли, падавали при тому пам'ятного кулаками і пустили далі живого, але в одній верхній сорочці. Тієї ж ночі трапилося ще кілька подібних випадків. Хтось був навіть занявив міліції, діяльність якої виявилася в допиті по-грабованих. Це трапляється мало не що почі; такий стан скрізь. От у нашому селі недавно програбували споживче і сільсько-господарче товариство. Про грабіж приватних осіб не пишу. Багато місяці треба. На цьому поки що закінчу. Вас буду прохати написати про життя закордоном. Між іншим, скажіть, що це за пошесть з цими делетаціями, що приїздять до нас зза кордону?..

Українська друкарська справа на еміграції.*)

«...Друковане слово є виразом духа народу, бессмертна карта історичного його розвою, з якої читаємо в образній спосіб його розвиток під поглядом культурним, естетичним, етичним, релігійним...»

Сучасна українська еміграція використовує своє перебування за кордоном для організації праці в напрямку здійснення тих ідеалів, за які вона боролася в краю. Серед низки цих заходів чільне місце займає, як організаційний допоміговий засіб в поширенню думок та наслідків переведеної праці еміграції, друкарська справа.

*) Автор не торкається роботи друкарень в таборах -- Каліші і Шпініорні та Тарнові.

Існування та корисний вплив численного еміграційного друкованого слова відомі вже не тільки за кордоном, але, що далеко важніше, і в краю.

Коли оглянулись трохи назад, то побачимо, що друкарська справа розвивалась кількісно та якісно в залежності від кількості й ступені організації еміграційних кол. Вона розпочалась в шапіографському вигляді по українських таборах Польщі, Румунії та Чехії, таким способом була видана численна кількість назв, накладом, починаючи від одного лише примірника й дуже рідко перевишаючи 30 примірників. В залежності від якості друків і цього невеликого розміру накладу був і коефіцієнт корисності цієї літератури. Хоч треба признати, до серед цих шапіографських відбитків попадалися дуже часто досить цікаві й цінні річі, які могли б при іншому виконанню цього друку принести куди більшу користь. До речі тут слід згадати літографовані реферати слухачів Військового Факультету Укр. Вільного Університету, що був у таборі Стрілково (Познанщина), які складались на підставі кращих німецьких та французьких підручників військової техніки.

Але справа на шапіографському друкові не зупинилась і де-який час, в більш організованих центрах в Чехословаччині, на Українських Високих Школах буйно розвивається розмноження друків літографським способом вже накладом від 100 до 300 примірників кожної назви. Ця чинність вже більшого від попередньої розміру та якости самих друків зробила більший вплив і має більше значіння. Підсумком цієї доби є наявність кількасот назв українських підручників для слухачів високих шкіл та уможливлення інтенсивних студій кільком тисячам нашої молоді закордоном. Це є позитивний історичний факт, якого не має Україна.

Конечна необхідність із зростом нашої справи за-кордоном вжити більш удосконалених і в ширшому маштабі методів для обслуговування нашої численої еміграції та більш сильного впливання на хід визвольних подій на Україні — привели вже до зреалізування вже справжньої української друкарської справи за-кордоном.

Остання на початку виявилися у спорадичному друкованню ріжних публікацій у закордонних друкарнях, накладом вже в 1000 прим. і більше. Далі — шляхом входження в тісніші зносини з окремими друкарнями на предмет постійного у них друкування, навіть вступлення до них членами на правах співвласників.

Останнім сучасним етапом є вже закладення власних українських друкарень за кордоном. Цей здійснений факт зараз бачимо в Подебрадах, Каліші. Як відомо, подібна друкарня організовується вже в Румунії й треба сподіватись, що слідуючою по черзі піде організація друкарні і по інших осередках нашої еміграції.

Здійснення цих організаційних заходів є конечкою передумовою для справного функціонування вже існуючих українських еміграційних об'єднань в окремих державах середньої й західної Європи, так і для переведення загально всеукраїнського еміграційного національно-го об'єднання для досягнення раз вже поставленої собі мети.

Олексій Ільницький.

Наш обов'язок.

В цій короткій замітці ми не хочемо давати історичної справки, як досі стояла справа із забезпеченням наших інвалідів, чи як вона вирішена в інших місцях скучення української еміграції.*) Намходить з одного боку встановити той принцип, може загальний, а може лише для української еміграції у Франції, на якому мусить базуватися забезпечення інвалідів, наших ранених товаришів по війську УНР. Ясне діло, що по за межами нашої території, забезпечення інвалідів українського національного війська, що до кінця сповнило свій обов'язок, не може бути гарантоване як тільки цілою українською національною еміграцією, що в данім випадку заступає державу в її моральній відповідальності.

Що-до Франції, то виключно громадянство само може тут щось зробити для тих інвалідів, які знаходяться серед його і, не падаючи ні тілом, ані духом, працюють як можуть, заробляючи собі шматок хліба. Ніякі звернення до інвалідських організацій, скажемо, у Франції, навряд чи можуть щось дати нашим інвалідам, бо всюди, а тим більше у Франції, є досить свого лиха і злиднів, щоб при найкращому бажанні, мати змогу доломагати ще чужому. Українське громадянство само, почуваючи свій святий обов'язок, мусить організовувати допомогу хоча б в екстрених випадках операцій чи якихось несподіваних скрутів інвалідів. Вже зараз потрібно намічення якогось плану організації цієї так потрібної і так болючої справи. Ми думаемо, що майбутній З-ій З'їзд Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції не лише мусить зайнятися цією справою, але й вирішити її.

Тим часом, знаючи кільки екстрених випадків в деяких Громадах скрути інвалідів, ми закликаємо все свідоме українське громадянство у Франції прийти їм на допомогу зложенням пожертв в «Фонд допомоги інвалідам УНР» при журналі «Гризуб», з тим, що зібрані суми мають бути передані Генеральній Раді Союзу Укр. Еміг. Організацій для належного розподілення.

Отже дбаймо самі про себе, бо ніхто про нас не подбає, як ми самі не подбаємо! В нас самих лежить наша сила і наша слабість. Для остаточної перемоги нам треба робити, як робили наймужніші старі народи: мали за краще гинути самим, ніж залишати мертвих і ранених на полі бою. Треба єдності військовості і громадської мужності. Виявімо же це, не гаючися!

I, K.

*) Про становище наших інвалідів в Позиції диви «Гризуб», ч. 24. До цієї справи ми маємо ще повернутися в одній з близьких чисел.

Хроніка.

З ВЕЛИКОІ УКРАЇНИ.

— Засідання історичної секції УАИ одбулося 20. III; на цьому було зачитано такі доклади: А. Ляшенко «Сага про Олафа Трітвасова і літописне оповідання про Ольгу» та В. Данилова «П. А. Куліш і М. А. Максимович», а 21. III відбулося засідання історичного Товариства ім. Нестора Літописця, на якому були прочитані такі доповіді: Балинський — «Академік Виноградов, як вчений», Ярошевич — «Пам'яті Виноградова» й В. Базилевич — «Декабристи на Сибіру». («Прол. Пр.», ч. 63).

— Нові призначення. Українаука затвердила на посаді київського красного інспектора охорони природи проф. М. В. Шарлеманя, а на посаді інспектора охорони пам'яток матеріальної культури — проф. Ф. Л. Ериста. («Прол. Пр.», ч. 68).

— Академіка Крилова обрано на члена-кореспондента Коїмбрської Академії Наук (Португалія). Коїмбрська Академія надіслала акад. Крилову почесну грамоту («Прол. Пр.», ч. 68).

— В Асоціації Сходознавства. За перші три місяці цього року київська філія Всеукраїнської Асоціації Сходознавства свою увагу зосереджувала на розвізнянні тих чи інших проблем сучасного сходознавства й підготовці кваліфікованих сходознавців.. За цей час Асоціація організувала низку наукових лекцій та доповідів проф. С. Гилярова, проф. Моргилевського, проф Синявського, І. Лозієва то-що. Було утворено практичні семінарі турецької й перської мови, як також і англійської. Наукова праця базувалася головним чином на вивченні значення тор-

говельних стосунків із Сходом. Готовилися також наукові підручники з перської, турецької і арабської мови. Крім того Асоціація має вже чимало розвідок з економіки, історії, літератури та побуту країн Сходу. («Прол. Пр.», ч. 69).

— Містерія з Академічним Словником. Своєго часу «Прол. Правда» страшенно розсердилась на нас за те, що «Тризуб» зазначив, що «не дивлячися на всю «українізацію» і такий лояльний академик (А. Кримський) не може видати свого словника, хоч має павіль сільки декретів про це видання» (ч. 8, 1925 р.). «Прол. Пр.» не пояснила тоді, через що акад. Кримський це може видати свого словника, але натякала, що він сам, мовляв, повинен що справу з'ясувати. Оскільки ми стежимо за «Прол. Пр.», акад. Кримський, принаймні на пішальтах згадалої газети, з цього приводу нічого не пояснює. Тепер замість нього Б. Вірний «пояснює», хоч, треба признатись, так, що «Прол. Пр.» було б соромно ці пояснення містити, коли б вона пом'ятала те, що з цього приводу сама раніше друкувала. Вірний таке подає: «незабаром буде два роки тому, як у муках родився І-ий том Академічного Словника. Натурально, що всі сподівалися четвертиче виходу нових томів. І ось уже виходить другий рік, а наступного III-ого тому, що мав уже бути в продажу, ще навіть і не надруковано всього. З 38 аркушів до цього часу напруковано тільки 20½». Причина: «брак коштів», хоч «упорядники словника беруть меншу від звичайної плату за свою роботу». Вірний запитує: «в чому річ?» З дальших пояснень випливав, що Держвидат (український) затримує справу видання, іншими словами, кажучи — саботує й і, хоч «це видання досить певне

не тільки що-до громадсько-культурної ваги його, але й що-до комерційного боку. Непіт є, треба збуту». («Прол. Пр.», ч. 83). Може бути гайвської газети знайшовся якийсь «фабкор» з «Держвидату» і вияснив незрозумілу містерію з виданням словника?

— В етнографічній комісії при УАН відбулося 31 березня засідання, на якому С. Руданська зачитала доповідь на тему: Етнографічні матеріали Ів. Рудченка (Панаса Мирного), а В. Білецька — на тему «з студії над сучасним пісніям (чум-чара)». («Прол. Пр.», ч. 72).

— 28 березня відбулося урочисте засідання історичних установ УАН присвячене пам'яті М. Драгоманова, на яке було також запрошене його родину — сестру, сина та родичів. Виступами акад. М. Грушевського, І. Кітєцькій та проф. О. Германайз. («Прол. Пр.», ч. 73).

— Бюро Педагогичної Інформації та Консультації при Науково-Педагогічній Комісії Всеукраїнської Академії Наук засновано на початку 1926 р. у Київі. Керують цим Бюро і головну роботу виконують члени Науково-Педагогічної Комісії УАН, як також і члени Науково-Педагогічного Т-ва при УАН. Бюро має своїм завданням стати до помочі робітникам освіти в їхній поточній роботі, об'єднати коло себе методичні скли Київа та допомагати зв'язком та контактом з учителством, яке працює далеко від педагогічних й наукових центрів. Зараз бюро складається з таких педагогів-методистів: О. Астряб, О. Германайз, І. Добропольський, В. Іога, О. Єрошкевич, В. Цурдуковський, Г. Іваниця, О. Іконникова, Ковардинський, О. Корчак-Ченкурківський, М. Кудрицький, Л. Леущенко, В. Нідгаєцький, О. Радкевич, О. Седіханович, О. Соколовський, П. Тимошок, Л. Тимкевич, Л. Хе-

реско та М. Юркевич. («Прол. Пр.», ч. 73).

— На засіданні Історичного Т-ва ім. Нестора Літописця, яке відбулося 4-го квітня, зачитані такі доповіді: проф. Ярошинич — «Пам'ять про філософа П. Віноградова» та проф. Іяскоронський — «Візантійна золота монета 4 століття, що знайдена на Полтавщині».

— На засіданні Історичної Секції УАН, що відбулося 8 квітня, зачитані такі доповіді: акад. К. Студитський «Перша зустріч М. Драгоманова з галицьким студентством» та С. Глушко — «Сномини І. Антоновича про Драгоманова» («Прол. Пр.», ч. 79).

— 2 травня відбулося засідання Історичної Комісії УАН, на якому зачитано було такі доповіді: Смоличев — «Розкопки Сіверянських могил в с. Шестовиці на Чернігівщині влітку 1925 р.», М. Корнилович — «Киття селянських мас у Володим. повіті на Волині», Возняк — «Відповідь Драгоманова рецензентові «Цілю» на З. вип. Австро-руських споминів», В. Юркевич — «Прикордонні відносини між Україною і Московщиною в 1650 р.» («Прол. Пр.», ч. 74).

— Пленум Укрглавнауки маєть скликати в середині травня. В звязку з українським науковим З'їздом за кордоном цьому пленуму проектується надати ширинний характер, в саме: закликати для участі в ньому не тільки представництв «союзної Главнауки», а й представників Львівського Наукового технічного т-ва («Комунист», ч. 93). Що значить конкуренція!

— Засідання дослідчої катедри рільництва та товариства селекціонарів України відбулося 11-го квітня в будинку УАН. На порядку денному доповіді: В. Колкунова — «Сучасний стан питання про морозостій-

кість культурних рослин» та Ф. Степаненка — «Інформація про Всеукраїнську Селекційну нараду 12 — 15 березня».

Музичні видання. Київська Філія Книгосілки випустила дитячу оперку комп. Степаненка — «Лисичка, котик і півники».

— Виставка творів Г. І. Нарбута. У Всеукраїнськім Історичному Музей ім. Шевченка йде підготовча робота по організації виставки творів Г. І. Нарбута. Крім колекції, що посідає сам музей, вже поступили в розпорядження комісії всі матеріали, що перебувають у спадкоємців Нарбутових, з різких організацій при Українській Академії Наук, від М. Біляшевського, А. Середи, С. Ефремова, Ф. Еристі, Д. Щербаківського та ін. З Ленінграду, Москви та з-за кордону прибули деякі друковані матеріали, спомини про художника то-що. Поруч з зображенням річей та монтуванням експонатів йде й підготовча робота до друкування каталогу виставки. Нарис про життя й творчість Нарбута пішов з доручення комітету Ф. Ерист, бібліографію складає представник Інституту Книгознавства І. Стешенко. Нажаль, обмеженість коштів не дозволяє комітетові обставити виставку так, як того заслуговує художник. Не вистачає коштів і для того, щоб надрукувати каталоги. Комітет звертається до всіх, що посідають органи Нарбутові, подати їх комітетові на час виставки (вул. Революції 3, 29, Київ). («Прол. Пр.», ч. 82).

— Централізація і «національний курс» політики московській більшевиків. Серед українських наукових кол вже давно виникло питання про організацію на Україні Інституту Цукрової Промисловості. Розбіглися заходи, Україна умістила в свій план справу такої організації, здається, ніби й гропі мали асигнувати, але....

«замість України, осідком ін'єтитуту намічається... Москва» — подає «Прол. Пр.», ч. 73. З приводу цього відбулася пленум с.-г. наукового Комітету в Харкові, де вирішено було відповісти про те, щоб намічений інститут буде утворено на Україні. Подані заяви до органів влади, але невідомо, чи вдається.

— На другий гла. «Прол. Пр.» (ч. 50) містить повідомлення з Харкова про те, що ніби остаточно вирішено справу злиття на Україні Наркоматів внутрішньої та зовнішньої торгівлі. На Україні буде не уповноважені як це сподівалися, а «самостійний» Наркомторг. В чому ця «самостійність»? А ось в чому: «в галузі внутрішньої торгівлі український Наркомторг буде цілком самостійний, що ж до зовнішньої вся робота його буде погоджена з союзним Наркомторгом». Отже справа, не міняється фактично, бо навіть «заготовлення і експорт хліба то-що теж регулюватиме союзний Наркомторг». То в чому ж самостійність?

— Перевибори рад. «Прол. Пр.», ч. 75 подає відомості про перевибори рад на Україні, які вже майже закінчені. По даним, отриманим з Харкова по 2 травня, виходить, що переобрano 9.695 сільрад, що становить 90% загального числа. У перевиборах брало участь 54% виборців. Число жінок у нових сільрадах становить 9%. Всього обрано 233.731 члена, а поміж ними комуністів і комсомольців лише 25.000 чол.

— Адміністративна система управління, передана більшевиками на Україні в ціліх зближення адміністративних органів до населення з одного боку і по мотивах економії з другого, дала, що до останніх зовсім не ті наслідки, на які сподівалися. Резолюція ЦК ССР на доповіді уряду УССР з цього приводу стверджує, що апарат обслугування фактич-

кість культурних рослин» та Ф. Степаненка — «Інформація про Всеукраїнську Селекційну нараду 12 — 15 березня».

Музичні видання. Київська Філія Книгосілки випустила дитячу оперку комп. Степаненка — «Лисичка, котик і півники».

— Виставка творів Г. І. Нарбута. У Всеукраїнськім Історичному Музей ім. Шевченка йде підготовча робота по організації виставки творів Г. І. Нарбута. Крім колекції, що посідає сам музей, вже поступили в розпорядження комісії всі матеріали, що перебувають у спадкоємців Нарбутових, з різких організацій при Українській Академії Наук, від М. Біляшевського, А. Середи, С. Ефремова, Ф. Еристі, Д. Щербаківського та ін. З Ленінграду, Москви та з-за кордону прибули деякі друковані матеріали, спомини про художника то-що. Поруч з зображенням річей та монтуванням експонатів йде й підготовча робота до друкування каталогу виставки. Нарис про життя й творчість Нарбута пішов з доручення комітету Ф. Ерист, бібліографію складає представник Інституту Книгознавства І. Стешенко. Нажаль, обмеженість коштів не дозволяє комітетові обставити виставку так, як того заслуговує художник. Не вистачає коштів і для того, щоб надрукувати каталоги. Комітет звертається до всіх, що посідають органи Нарбутові, подати їх комітетові на час виставки (вул. Революції 3, 29, Київ). («Прол. Пр.», ч. 82).

— Централізація і «національний курс» політики московській більшевиків. Серед українських наукових кол вже давно виникло питання про організацію на Україні Інституту Цукрової Промисловості. Розбігся заходи, Україна умістила в свій план справу такої організації, здається, ніби й гропі мали асигнувати, але....

«замість України, осідком ін'єтитуту намічається... Москва» — подає «Прол. Пр.», ч. 73. З приводу цього відбулася пленум с.-г. наукового Комітету в Харкові, де вирішено було відповісти про те, щоб намічений інститут буде утворено на Україні. Подані заяви до органів влади, але невідомо, чи вдається.

— На другий гла. «Прол. Пр.» (ч. 50) містить повідомлення з Харкова про те, що ніби остаточно вирішено справу злиття на Україні Наркоматів внутрішньої та зовнішньої торгівлі. На Україні буде не уповноважені як це сподівалися, а «самостійний» Наркомторг. В чому ця «самостійність»? А ось в чому: «в галузі внутрішньої торгівлі український Наркомторг буде цілком самостійний, що ж до зовнішньої вся робота його буде погоджена з союзним Наркомторгом». Отже справа, не міняється фактично, бо навіть «заготовлення і експорт хліба то-що теж регулюватиме союзний Наркомторг». То в чому ж самостійність?

— Перевибори рад. «Прол. Пр.», ч. 75 подає відомості про перевибори рад на Україні, які вже майже закінчені. По даним, отриманим з Харкова по 2 травня, виходить, що переобрano 9.695 сільрад, що становить 90% загального числа. У перевиборах брало участь 54% виборців. Число жінок у нових сільрадах становить 9%. Всього обрано 233.731 члена, а поміж ними комуністів і комсомольців лише 25.000 чол.

— Адміністративна система управління, передана більшевиками на Україні в ціліх зближення адміністративних органів до населення з одного боку і по мотивах економії з другого, дала, що до останніх зовсім не ті наслідки, на які сподівалися. Резолюція ЦК ССР на доповіді уряду УССР з цього приводу стверджує, що апарат обслугування фактич-

«Чер Штерн» пояснення з приводу одного допису з мотивом познання співробітниками фінвідділу житівської мови. Через те, що відмова в прийомі допису рідною мовою нацменшинстей, що живуть на Україні, суперечить законові про заходи забезпечення рівноправності мов, Ц.К.Н.М. визнала за потрібне дати цій справі відповідний напрямок» («Вісти ВУЦВК», ч. 74).

Українські смисловочовці за кордоном вчать житівську мову! Придається!

— «Оце так у країні-запід». Під таким заголовком «Прол. Пр.» ч. 42. міститься допис з Ворзеля про стан українізації. Проводили ї, проводили, нарешті провели, вивчили отую «мову», склали існити, отримали посвідки і... замісць укр. часописів, — знову появилася в бюро (залишенню) російські газети. «Товаришам, — пише дописувач, — що говорять укр. мовою, зауважують «гаваріте на обицепанятю язине». Але один характерний уступ у допису подаємо без змін. Ось він: «Правда в канторі 9-ої дільниці служби колії ПЗЗЗ с товарині, що свідомо та уважно ставляться до українізації й українізували своє діловодство на 100 проц., але за те одержали спітєт — «петлюровців». Можна сказати — пасаж...

Куреські слов'ї. Вони й тепер сівають незрівняно, особливо коли перед ними лежить партитура на українські теми: «Куреський Губ ОНО пише в 1925 р., що не-російські національності в губернії складають 0,42%. В дійсності нараховується великоросіян — 76%, українців — 23,39% і білорусинів — 0,98%. У нас немає ніяких національностей — ми всі «руsskie», заявляє голова губісполкома на запитання Затонського: «чи справді, мовляв, у вас до цього часу с такі головотяпи, які уважають, що є тільки «руsskaya» національність в широкому сенсі слова?» («Комун.», ч. 89). Пісні курських

слов'їв мало залижати од режиму: був там чорносотенець Валій-Марков, тепер голова губісполкома, але епіва — однієї й тієї самої про «широку національність».

— Ци хоматія. В звязку з переговорами ССРР про кредит з європейськими державами большевики «розвоють» дипломатію у себе вдома. Наперше, вони «підготовлюють» населення до того, щоб уступки, на які йде ССРР перед «капіталістичною» Європою, не здалися такими помітними для власних «граждан». Цікава, напр., декларація Київського Окружарському до населення Київщини в спріві перевиборів Совітів, в якій керуюча «брашка» старається вияснити «перозуміому» населенію сучасний «непереможний» стан совітів та недалеке не менш «непереможне» майбутнє. Там між іншим говориться: «більшість європейських держав визнали нас, підгодили з нами дипломатичні стосунки». Словом, починається «одпечік». Даїж: «трохи гірше з торговельними ділами, але й тут масомо чималу зміну». І отут, в болючому штанину про визнання союзами російських боргів, для населення пускається тума: «ми пінких боргів, що їх наробив царь та поміщики, Керенський та ес-ери, — пласти не збираємося і тільки на певних, вигідних нам, умовах ми згодилися на часткову сплату їх». («Прол. Пр.» ч. 38).

Але з другого боку, бачучи упередість «капіталістичної» Європи що до боргів, большевики рішили париувати на претензії Європи і вигадали спосіб, на який радо йде населення. Вони утворили «Товариство допомоги жертвам інтервенції», в яке «втягують» членів. На одній Київщині вже зібрали 95.000 протензій. В одному Київі — членів т-ва цього нараховується — 10.396. У Франції існує т-во власників російських цінних паперів, а большевики вигадали т-во допомоги жертвам інтервенції. Ясно, що населення піде на це,

бо більшевикам вигідно зібрати як мага більше цих «претензій», які, відомо, складаються легко. От збирати ці претензії, які називають страшні цифри, бо поки що одні маєткові збитки на Київщині виносять кругленьку суму в 300 мільйонів каб. Отже не тільки передбачити наслідки переговорів про кредитування ССР, коли більшевицькі дипломати з цих «претензій» складуть еквівалент бувших російських бергів.

Треба після згадати, що недавно Госиздат випустив книжку під назвою «Черная книга», (під редакцією і з передмовою Г. Шухтера. ст. 432. 1925 р.), в якій зібрано багато матеріалів про інверсію Антанти на Україні в 1918-1919 роках, а також подані матеріали про насилия, розстріли, звірства і т. д.,чинені окупаційними військами над мирним населенням.

— Словами діла. Багато говорять більшевики про свій «соціалістичний рай», та нема де правди діти, доводиться дозвідуватися про той «рай» з самої ж більшевицької преси, і виглядає віл не дуже то добре. Безробіття серед робітників особливо серед чорноробів — страшне. І це зрозуміло. Але і тим, хто вже має працю, не солодко приходиться. Здавалося б, що т. зв. інтелігентська праця мусіла бути більш забезпеченюю особливо лікаря, що найбільше вимагає саме життя. Візьмім, лікарів. Справа тут стоїть так, що з жахом читаєш газетні звістки. На початку березня у Київі одувся Перший Опружний З'їзд лікарів Київщини. З докладу Коломійченка виявляється, що для лікарів зовсім не існують закони про працю. «Сільський лікар працює від 11 до 12 годин на добу. Він обслуговує часами непомірно великі райони з населенням до 36.000 чол., приймає на добу до 35 хворих і до лього не має ні належного транспорту, ні помішкінів». «Зарплата сільського лікаря не перевищує 50 проп. передвоєнної. Винлючно на свій заробіток живе тільки 31 проп. лікарів, решта одержує від рідні допомогу, профас речі то-що».

«23 проц. сільлікарів досі не мають даремного помешкання». Умови міського лікаря кращі, але так само не дуже. «Особливо гостро стоїть питання про визначення прав та обов'язків лікаря. За минулій рік у них виникло надто багато конфліктів із місцевою владою й хворими. Ні конфлікти становили лікаря в тяжкі моральні умови а часами й загрожували його життю». Отака дійсність, а які слова? й запевнення тим, хто хоче повернутися на Україну?

— Здоров'я робітників хемічних заводів Сталінської округи: «75% хорус на малокровність, а 50% на легені». «Спец. одигу па багатьох шідцемствах теж не дають». Здоров'я робітників по інших районах хемічної промисловості не пінше. («Ком.», ч. 94).

— Боротьба з насадками своєї ж роботи. Радянськом затвердив план роботи в справах боротьби з проституцією. Серед практичних заходів є такі: видавати популярену літературу в справі боротьби з проституцією. Хорих жінок та проституток призначати до лікарень та амбулаторій. Державний венерологічний інститут вивчити проституцію взагалі й особливо сільську. Наркомздоровля має розгорнути ширшу санітарну роботу. Щоб попередити поширення проституції, бездомних жінок притягати до установ соціального забезпечення та давати им членну допомогу. На селі опікунські ради при сільрадах мають поширити обслугування однокінських селянок, відвід та інших кол бідняцького життя.. Нередбачають таючі боротьбу з проституцією серед безпритульних підлітків-дівчат. Для них мають бути організовані спеціальні будинки. Мають збільшити рецресії щодо тих осіб, що утримують дома росупти та займаються свашкуванням. Отакі розпорядженням совітського уряду, проти наслідків впровадження в життя «матеріалістичної» своєї ідеології. («Прол. Пр.» ч. 80).

— «Боротьба з викрадачами?» Наркомздоровля України запропонував всім місцевим органам Охорони Здоровля вжити заходів, щоб ліквідувати «підпільні викиди». Мають збільшити в містах число ліжок у лікарнях Робmedу, щоб можна було робити даремно викиди. Усім здоровідділам запропоновано провадити точний облік числа викидів. Що ж до села, то Наркомздоровля вжив заходів, щоб цолегіти робінія викидів і підсилити боротьбу з ріжкими знахарками й бабами. («Пр. Пр.» ч. 50).

— Казка про білого бичка. Її оповідає начальник харківської міліції Корольков: «за останні два місяці затримано 200 малолітніх «правонарушителів» (який делікатній термін) під час відвітів нападів на проходящих і злодійських спроб. Всі ці безпритульні передаються до комісії про підозрілих, бо цих засобів вислідування не них міліції і розшукові не дано. Через день або два всі ці безпритульні знову показуються на вулиці і знову попадаються під час спроб до грабунку». («Ком.», ч. 9). До цього треба додати, що хроніка всіх большевицьких газет на Україні, особливо тих, що виходять в Харкові, Києві, Одесі, Катеринославі мовна відомостями про грабіжницькі, хуліганські і злодійські вчинки малолітніх «правонарушителів», які добре засвоїли собі методу «військового комунізму» і відограють тепер ролю «карі небесної» для населення великих міст.

- Цегельнича промисловість в умовах совітської дійсності розвивається дуже оригінально. В минулому будівельному сезоні біля 50% усієї цеглі на нові будівлі було з взято не з цегелень, а з інших будівель. Відповіді відомості чорним по білу му на друковано в ч. 95 «Комуніста».

- Це признання. «Прол. Пр.» (ч. 58) між іншим пише: «чайбільшию болітчию в на-

шій тергівлі є недостачі, крадіжки та розстрати. За відомостями на 1 жовтня 1925 р. притягнуто до відповідальності 13.400 робітників за крадіжки й розстрати на загальну суму 19 мільйонів карб. Усі ці крадіжки й недостачі є наслідком теперішніх умов роботи...» Можна не пояснювати, чому і через що, причини цих «чобутових» явищ треба шукати в корпі, а не в умовах роботи...

— Нарторганізації в прякоголових військових частинах испокоять первинні партії: «роскинення партійців црібними гуртками по всьому кордону, переображеність службою і павчанням, віддаленість од культурних і політичних центрів» - все це випливає на хиби прикордонної партійної організації. Цією до того, що «питання партійних дискусій серед прикордонників обговорювалося з запізненням і без особливої живості». («Комун.», ч. 27. IV). Причина проста: партійці більше уваги віддають контрабанді, на якій вони «паживають», ніж партійним справам.

— «Бурівській адміністрації загрожує БУПР». Цід таким заголовком «Прол. Пр.» ч. 62 містить повідомлення про те, що викриті великі зловживання адміністрації Запорізького БУПР-у. Вязнів, засуджених до цілковитої ізоляції, систематично пускали до міста. Це-які підсудні «влаштовували ночами збройні наскоки в місті, а потім після «операций» поверталися до БУПР-у». Адміністрація ввесь час ціячилася з вязнями. Це-які ж вязні, засуджені на багато років сидіння, протягом року ні одного дня не сиділи в БУПР-і. Що ж дивного в тій країні, де ті, що сьогодні сидять у БУПР-і, завтра можуть бути його адміністраторами...

- А не скдоти. На жаль ці апелдоти не видумані, а справжня дійсність. Напр. звернулась одна кооперативна організація до Тек-

стішвейцером у Харкові, щоб купити деякого краму. Одновід позитивно, добре, але разом з сумом повинні взяти крім того ще... 1.000 дюжин пачок, інакше а пі-ні... Інший випадок. Московський Гуськомбінат на прохання відпустити бязі для білизни запропонував також навантаження: на кожний вагон краму взяти на 6.000 карб. шкіл. «Добре, — додас сама «Прол. Нр.», (ч. 52). — що цей примусовець не примусив кооперацію іноземців взяти цістерну рибиною!» Справді, дивні способи примусового розвитку кооперації...

Мученики за волю України.

Іливуть дні... Крок за кроком українська нація, шляхом упертої боротьби, синіваючи кров'ю, наближається до остаточної перемоги — до свого визволення. Тяжка, хресна дорога, відкрита колючими тернами, засіяні могилами... Пайкращих синів своїх віддає Україна і ясно вкривають їхні землі своїм трупом... Так недавно, в Вишні, були замордовані червоними 37 братів наших.

Всі замордовані належали до відділу полковника Цибенка, що оперував в 1921 р. в районі Жмеринки. Чоловіне командування зняло з польського кордону кінний полк, який оточивши відділ, більше ста чоловік розстріяв. Полковник же Цибенко з старшинами: Мінченком, Янковичем і Нечипурою і з пів сотні козаків вирвалися від червоної і продовжували свою працю до 1924 р. В 1924 р. при нападі на Літин, де полк Цибенка розтріляв весь ісполком, відділ був оточений і взятий до полону.

23-го березня по приговору виїзної сесії Кам'янецького революційного трибуналу, 34 чоловіка з них були розстріляні на Винницькому гарматному полігоні. Там же були розстріляні українські старшини: Писецький, Чепурний і Ященко 20 березня.

Іливуть дні... Кождий новий день вимагає нової жертви і без вагання йдуть на смерть і муки сини України. Вічна Вам пам'ять, скромні герой, на кістках ваших і крові зійтуть парости волі.

Г.

— Х о р . Н е с т е р е н к о . «Пр. Нр.», ч. 49 подає таку замістку з Харкова: «Надзвичайна сесія харківського окружного суду засудила до розстрілу колишнього ірапорщика царської армії, а потім хорунжого петлюрівської армії Нестеренка, який, починаючи з 1918 р., брав активну участь у боротьбі з радянською владою в лавах петлюрівців. Нестеренко організував також в тилу радянської влади повстання. У червні 1925 р. Нестеренка затримано».

На Далекому Сході

Співробітник «Вістей ВУЦВК» ось як описує в ч. 77 свої враженні з «національної» політикою советів на Далекому Сході спроти українців. «У Благовіщенську.. Шіпов до Губнарсвіти, щоб там докладно довідатися про справу з українськими школами. Завідателя не було. Він був десь на з'їзді. Звернувся до секретаря, що сиділа за мініаторним столиком у невеличкій закладеній ріжними річами кімнатці.

— Я, товаришко, з України. Співробітник найбільшої української газети «Вісти». Недавно приїхав сюди і хотів би довідатися про становище українських шкіл, що панувє тут с. Звернувся я до неї, рекомендуючись і викладаючи свою мету.

Секретарша здивовано на мене глянула.

— Сідайте, будь ласка, попрохала вона.

Я сів. Коротка мовчанка. На її чолі збігаються зморшки. Вона, очевидно, не знає, що говорити.

— Так у нас, бачте, українських шкіл нема, — почала вона.

— А дозвольте запитати, чому?

— Підручників відповідних не-

ма. Колись тут було закладено кільки українських школ, але за відсутністю підручників вони закрилися.

— Неваже що можна було звернутись до Наркомосвіти УССР чи до її уповноваженого в Москві, щоб допомогти вам набути українських підручників?

— Та, здаєте, тепер нам пересилають з Харкова книжки. Тільки вони лежать на станції і ми їх не винесемо. У нас же українських школ зараз немає.

— І давно ви стали одержувати книжки з України?

— Уже давнінько. Тепер начальник станції збирається привезти їх з торгів.

— Неваже у вас також байдуже відношення до українських школ? Адже ви мусите обслуговувати національні меншини, а таких у складі, хоч їх у дійсності тут більше, ніж росіян.

— Та бачите, я не можу вам дати докладних відомостей про справу з українською школою тому, що я тут недавно.

— А завідатель?

— Він ще менше, ніж я, бо він прибув сюди зовсім недавно і до того ж його важко побачити, бо він увесь час зайнятий на зборах, конференціях, засіданнях і т. і.

Оце вся розмова, що я мав її з секретарією.

— Заходьте завтра, може заспите завідателя, з ним побалакаєте, сказала вона мені на прощання.

Але мені так і не вдалося побачити Зава. На його наче було одягнено шапку невидимку.

Колишній учитель з української школи, що була тут, розповідав мені, що тут існувало аж 88 українських школ, а зараз немає ні одної. Я заглянув у товсту книжку видання 1926 року про народну освіту в Далеко-Східній області. Там значилось лише паря слів про українські школи: «Вопрос о создании украинских школ продолжает разрабатываться», стояло там. Още і все.

— Український Клуб

и а Забайкальї. Колись у Читі була «Українська Громада», що однічче не довго існувала. В липні 1921 р. активізний елемент серед українського населення Чити (українці тут більше 10.000) заснував Губерніальний Робітничий Забайкальський Український Клуб. Без конців без відповідного помешкання (клуб міститься у невеликій кімнатці), не маючи звязку з Україною, Клуб ледве животіс. Нагікаючися на вороже відношення з боку російських клубів і не зпаходячи підтримки, Клуб не міг широко розгорнути своєї роботи. З української преси передплачувалися лише американські «Щоденій Українські Вісты» та журнал «Знання». Коли хто з членів Клубу передплачував ще якуюсь українську газету, то її приносив до Клубу і тут разом читали. Власне вся робота Клубу полягала в роботі драмгуртука. Ставили «Наталику Польську», «Борці за мрії», «Степовий Гість», «Ленін» і т. д. 1925 році Клуб провів у Читі свято Шевченка (свого патрона), в якому взяв участь губерніальний з'їзд крестомів Забайкалья. Готовчись до Шевченківських днів в цьому році, Клуб видав за власні кошти дві тисячі прымірників портретів Шевченка з текстом «Інтернаціоналу» українською мовою та «Заповіту». Зарараз правління Клубу звернулося з пропозицією до українських видавництв України, аби йому було доручено збир передплати на українські газети та книжки і розповсюдження їх на Далекому Сході. В справі розповсюдження української книжки та газети серед більше ніж півмільйонного українського населення Далекого Сходу Клуб, ця єдина нині там українська організація, може зробити багато. («Вісти ВУЦВК». ч. 74.).

У ФРАНЦІЇ.

— Великодня Служба Божа в Оден-ле-Тіші. Великодня Служба відбулася дуже урочисто. Служив пап-отець

Гречишкін. Співало два хори. Досить простора протестантська кірха була міло прибрана і перероблена в православну церкву в належний для того спосіб. Присутніх було до 200 душ з Люксембургу, з Кюттанжу, Ромба, Оменкура, Нансі; в числі присутніх були з Парижу член Генеральної Ради Союзу і Голова Укр. Громади в Парижі п. І. Косенко і заступник голови тої ж громади п. І. Базяк. Після служби Божої пан-отець Гречишкін прекрасне сказав слово і те місце його, де він нагадав про святу щіт на Україні, про не одні гарячі молитви за синів, батьків і чоловіків, що на чужині передують, звернувшись глибоко всіх присутніх.

— Довід бори Ради в
Одеї-ле-Тіші. 18 квітня
Загальні Збори Одеї-ле-Тішської
Громади з огляду на впізд Голови
Ради і Заступника (п. и. Білінсь-
кого і Зінькевича) дообрали до
складу Ради нового Голову —
п. Білобровця, заступника — п. Сідтера і заисавового члена — п. Курінченка. Секретарем Громади
лишається п. Зубенко, а скарбни-
ком — п. Буштило.

— Нарада про становище української еміграції у Франції. З ініціативи Омекурської Громади на 2-го травня була скликана приватна нарада в Омекурі представників Громад, як тих, що входять в Союз, так і тих, що залишаються по-за Союзом. На цю нараду прибули крім представників Омекура (не входить в Союз) лише представники Громади від Парижу (входить в Союз) п. н. Косенко і Базяк, послані своєю організацією, яка хоч принципово і висловилася проти наради, але висловила ласкавіше з інформаційними цілями; репліта Громад представників не присилили, що не входять в Союз, з невідомих причин, а ті, що входять в Союз — з пропозицією. На нараді детально було освітлено загальнонаціональне становище і шляхи до розвинення громадської праці української еміграції у Франції.

— Вражіння з Одєн-ле-Тіш та Омекура. П. п. Косенко і Базик — представники Української Громади в Парижі, що 1 З травня побували в Одєн-ле-Тіш та Омекурі і мали можливість на місці ознайомитися з життям і настроями тамтешніх громадян, поділилися знаннями спостереженнями, які за короткий час свого перебування встигли помітити. Ось приблизно їх враження:

«Не дивлячися на те, що наша еміграція в глухій французькій провінції бореться за існування, в масі вона не забуває, що вона з еміграцією політично-національної верхи ІІ, в тих тяжких обставинах, сильно вдумуються в шляхи майбутності. Коли є розбіжність в думках, то не в принципі, а лише в тактиці, в способах досягнення ідеалу незалежності і соборності, який липається однаково святим і непорушним для всіх. Непорозуміння в більшості виникають через брак інформацій та неможливості за роботою пильно слідкувати за пресою з цілістюми подіями. Там, де ми були, про возвращенців нічого не чутило, а рівно ж і з якого по-лівіння не видію, про яке писав М. Шаповал в ч. 1 — 2 «Нової України» в статті «Укр. Еміграція у Франції». Там більше еміграція в масі смеється з федерацістично-московських тирад. М. Шаповала в згаданій статті. До речі сказати, оплювання в тій же статті цілої української еміграції у Франції і справа парafії викликаю всюди обурення. Такі блузнірські слова п. Шаповала, як «Ісусик з оселедчиком» коментуються, як негідій і пічим не виправдані. Характеризують просто і гостро: «з одного боку Евлогій, а з другого М. Шаповаль».

Що до справи Союзу, то загальним бажанням є повне об'єднання української національної еміграції. Знайдення шляхів до поглирення і поглиблення її діяльності в такій мірі, щоб вона одночасно могла відігравати і значну роль політично-національну і давати певну підтримку щодо погодження професійно-

матеріальних потреб. В останнім напрямі самі Громади багато роблять на місцях, тимчаси добре те, що з центра цього зробити не можна».

Шо - до справи парадії, то п. п. представники Парижської Громади однодушно заявили, що те, що вони бачили і чули, переконує їх в тім, що ця справа стойте дуже добре, незрівняно краще ніж вона є в Парижі, де, напр., братство є квалім.

Що до праці, то її піде не бракує; плата хоч і не дуже висока, але вистарчуюча при скромному житті. Тим, що з родинами, доводиться значно скрутніше.

Всюди запекла війна з москалями, що і тут хотять давити українців.

— Вистава в Омекурі. 2-го травня в Омекурі відбулася вистава: І-ша дія з «Бувальщини» і після неї вечірка з танцями. Це вже восьма чи десята вистава, яку уряджує Омекурська Громада. На цей раз публіки було не багато і з художнього боку виставу не можна було похвалити, бо це була за все п'еса западоархаїчна і етнографічна, а подруге виконувалася вона западто примітивно, без огляду на глядачів і на те, що ставиться вона не на Вікрайні, а у Франції. Сил авторів, що брали участь, було цілком досить, щоб зіграти значно краще технічно, ніж грано; отож за утрований реалізм і все вини полягає цілком на режисурі, яка перш за все не памчила артистів драмії, не добилася, щоб вони знали добре на нам'ять слова своєї ролі і не наставили вуха до супфера і т. д. Взагалі таких п'ес не можна ставити, коли мати на очі ту чи іншу проналаштування перед чужинців, хоча б і шахтарів. Розпивання горілки на сцені, вилітання до гори дрига п'яного батька з хати, це все петативне і скандалите само по собі і для своїх і у себе, а не то, що для чужих і на чужині. Просто не слід давати пагано думати про себе. Є п'еса більш європейські. З артистів безумовно добре грав батько.

З ЧУЖОЇ ПРЕСИ.

— Жалі «Голоса Мінувшаго». В ч. I-XIV за 1926 р. російського журналу «Голос Минувшаго» уміщена невеличка стаття мебіжника О. Саліковського «Із матеріалам о національній борбі на Україні». Редакція журналу додала до статті свою увагу, в якій підкреслило, що «хід російської революції роз'єдав нас (себ-то редакцію і О. Саліковського)... його «українська» позиція відійшла від нашої, що скоронила і колишні традиції і колишні ідеали, які так довго сдиали нас в громадській праці з О. Саліковським. Смерть кінчак політичні розходження і про них не хочеться говорити над свіжою могилою старого приятеля».

— Швайцарські професійні союзи профелегації до ССР. винесли таку резолюцію: «До вільності Центрального Бюро дійшло, що за допомогою місцевих професійних об'єдань і центральних союзів утворився ініціативний комітет для організації робітничої делегації до Росії..

Ц. Б. стверджує, що участь в цьому комітеті... для цього не допустима. З огляду на те, що такого роду невідповідно підготовлені, безпрограмові подорожі не можуть дати швайцарським робітникам того, що є їх єдину метою - можливості орієнтуватись в економичному, політичному і культурному становищі в Росії. Ц. Б. рекомендує організованому пролетаріатові утриматись, не підтримувати т. зв. ініціативного комітету і не асіновкою грошей з кас союзів та секцій, ні збиранням грошей, що будь яким іншим засобом». («Соц. В.»).

— Дорогий рецепт.. Чеська газета «Дух часу» в передовиці під заголовком «Крах Словашкої комуни в Росії» описує про страшні пригоди 30-ти чеських родин, що були чеським комуністом Гжебашком заманені до Росії.

Було з'організовано т-во «Словачка Комуна», було обіцяно, що зможе ця комуна самостійно вести господарство в переданих їй маєтках. Довірливі словаки повірили привабливим обіцянкам Гжебачка, сиродали все, що мали, заборгувались, де тільки могли, збили потрібні для переїзду кошти та ністи двадцяти-денної тяжкої подорожі опинилися на Лощині в маєтку, одведеному під комуну. Але з першого ж дня мали гірке розчарування, бо одразу спіткали нещербомі перешкоди. Замість обіцяного маєтку одержали вони двір та 100 дес. землі цілком запущеної, без лісу, без скотини, без будинків для життя. Не можна було й думати про розпочаття праці. Можна було лише пустить

в рух майстерню взуття, але через різні перешкоди та кепський збут виробів дала вога за 3 місяці щось трохи більше сотні карб. Засоби комуни швидко розстанули, а місцеве населення і тільки не допомагало невдалим колоністам, але ще шкодило їм, як тільки вміло. Отже катастрофа наступила. Тоді 30 родин заведених та обідруніх вийшли з т-ва та стали шукати праці. Але й праці знайти не пощастило. Тоді з допомогою прийшло чехословацьке представництво, що й видало колоністам кошти на новоріт до тієї батьківщини, яку Гжебачек так проклиниав. Всі воїни тепер оповідають жахливі речі про відношення до них в Росії та на завжди виреклися комунізму, — закінчуючи газета.

Поправка.

В ч. 25 «Тризуба» на стор. 15 в рядкові 17 знизу надруковано: «хлібороби». Іншки і мала літера поставлені помилково. Треба читати: Хлібороби.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСНИК

Вийшла книжка за травень. Набувати можна в редакції «Тризуба».

Ціна 7 фр.

Зміст.

Париж, неділя, 16 травня 1926 року — ст. 1. — В. М. Компетентне признання п. Чубаря — ст. 3. — О. д. Шульгин. Елементи української державності в 1917 р. — ст. 6. — В. Поперешній. Під Української Культури — ст. 9. — І. Л. Крин росіячу — ст. 12. — Т. О. Народня Освіта на Закарпатській Україні — ст. 13. — Інвести з України — ст. 15. — О. Глущичка. Українська працарська справа на еміграції — ст. 18. — І. К. Нац обов'язок — ст. 19. — Хроніка З Великої України — ст. 21. — Мученики за волю України — ст. 28. — На Далекому Сході — ст. 28. — У Франції — ст. 29. — З чужої преси — ст. 31.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trydent» (Trizoub). Boite post. № 15. Paris XIII.
Редактор В. ПРОКОПОВИЧ. Адміністратор: І. ROSENHO.

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris